

Ф Р А Н Ц

# КАФКА

ЛИСТИ ДО ОТТЛИ КАФКИ.  
ЛИСТИ ДО МАКСА БРОДА



ХАРКІВ  
«ФОЛІО»  
2022

---

7 вересня 1909 року, Озеро Гарда

*Поштівка до Оттли Кафки*

*[Поштівка: Озеро Гарда, Ріва-дель-Гарда,  
вигляд з палац-готелю Лідо «Lido Palace»]  
[штемпель: Ріва — 7. IX. 09]*

Люба Оттло, прошу, працюй у крамниці старанно,  
щоб я не переживав і міг відпочити. Передавай вітання  
від мене дорогим нашим батькам.

*Твій Франц*

*Поїздка до Ріви (на озері Гарда) у вересні 1909 року — це перша відпустка Кафки як службовця Товариства страхування робітників від нещасних випадків королівства Богемії у Празі. У Ріві-дель-Гарді він зупинився не у (фешенебельному) готелі «Lido», а в маленькому готельчику «Belle Vue», розташованому за містом. Макс Брод так писав про перебування в Ріві: «Ми з Кафкою та моїм братом Отто провели чимало тихих годин у роздумах і бесідах у маленькій купальні «Bagni della Madonna»<sup>1</sup> на вулиці Понале. Коли я приїхав у Ріву після Першої світової війни, там вже не було милого мені, як завжди залитого сонцем сірого дощаного помосту, блискучих ящірок, що шмигали*

---

<sup>1</sup> «Купальні святої Діви». — Прим. пер.

садовими стежками, котрі сполучали запилену галасливу автодорогу з утихомиреною прохолодною купальнею».

*Крамниця:* Щонайпізніше з 1909 року Оттла допомагала батькам у крамниці, яка до осені 1912 року розміщувалася в будинку за номером 12 на Цельтнергасе. На початку 1913 року Кафка так писав у листі до Феліції: «...Оттла працює в нашій крамниці. Вранці о чверть на сьому, щойно крамниця відчиняється, вона вже на місці (батько з'являється лише о пів на восьму), і там вона аж до після обіду. Їй приносять обід. Додому повертається о 4 або о 5, а коли сезон — то залишається аж до кінця робочого дня».

**11 вересня 1909 року, Дечин**

***Поштівка до Оттли Кафки***

*[Поштівка: Дечин, Богемська Швейцарія,  
краєвид на скелю «Пастирська стіна»]  
[штемпель: 22. IX. 09]*

З найкращими вітаннями

*Твій Франц*

Приїду в четвер по обіді, о 3 годині, ймовірно на при-  
міський вокзал.

1909 рік, осінь, Маферсдорф

Поштівка до Оттли Кафки

[Поштівка: Маферсдорф]

[Маферсдорф, осінь 1909 року]

Я тобі знову дещо привезу

Франц

*Датування поштівки спирається на дату, яку вказав Макс Брод на поштівці, що тому надіслав його приятель з Маферсдорфа. Текст поштівки: «Любий Максе! Ось ще декілька днів позаду! Втім, не хочу про це писати, бо ж навіть тими днями я ледь зміг би примусити себе писати. Сьогодні о пів на шосту я поїхав до Яблонця, з Яблонця до Йоганесберга, звідти в Гренцендорф, ось зараз їду в Маферсдорф, потім у Райхенберг, далі в Рохлиц, на вечір у Реперсдорф і знову назад» (лист 76 і далі). Кафка працював юристом у напівдержавному Товаристві страхування робітників від нещасних випадків королівства Богемії у Празі, їздив у від'їждження з різними дорученнями. Зокрема він контролював техніку безпеки місцевих підприємств, розглядав справи підприємств, які ухилялися від сплати страхових внесків, і перевіряв, чи відповідають підприємства встановленим для них «класам небезпеки» (від класу залежав розмір страхової суми).*

**20 грудня 1909 року, Пльзень**

***Поштівка до Оттли Кафки***

*[Поштівка: Пльзень, Велика синагога]*

*[штемпель: Пльзень — 20. XII. 09]*

Вельмишановна панно!

Тут я на Різдвяні канікули, єдина моя радість і втіха — спомини про ті години, які провів поруч з Вами. Чи отримали Ви мого миколайчика? Ваша лялька завжди біля мого серця.

*Ваш вірний Арпад<sup>1</sup>*

**16 жовтня 1910 року, Париж**

***Поштівка до Оттли Кафки***

*[Поштівка: Париж, Оглядове колесо La Grande Roue]*

*[штемпель: Париж — 16. 10. 10.]*

Найкращі вітання.

*Франц*

---

<sup>1</sup> Великий князь Угорщини з 894 року, засновник династії Арпадів, угорський національний герой; упорядкував систему мадярського правосуддя (на цю обставину натякає Кафка вибором підпису).

**1911 рік, другий тиждень лютого,  
Фрідлант у Богемії**

***Поштівка до Оттли Кафки***

*[Поштівка: Фрідлант у Богемії. Замок.]*

*[штемпель: Фрідлант — (2-й тиждень  
лютого 1911 року)]*

Люба Оттло!

Я геть не подумав про твою хворобу. Будь обачною та добре вкитайся, перш ніж візьмеш до рук цю поштівку з її гірським повітрям!

*Твій Франц*

До речі, я дещо привезу тобі за те, що ти хворіла.

25 лютого 1911 року, Храстава

*Поштівка до Оттли Кафки*

[Поштівка: Кратцау<sup>1</sup>, Площа Ринок]

[штемпель: (Храстава) — 25. II. 11]

Люба Оттло, гадаю, тобі цікаво дізнатися, що в готелі «Кінь» на іншому березі я їв тушковану телятину з картоплею та брусницями, а зверху додав ще омлету, та випив маленьку пляшку апфельвайну<sup>2</sup>. А що я, як відомо, не можу добре пережовувати м'ясо, то я його почасти згодовував тамтешній кицьці, почасти просто висвинячив на підлогу. Потім до мене підсіла кельнерка, ми з нею розмовляли про «Хвилі моря та любові»<sup>3</sup>, на які ми вирішили незалежно одне від одного піти сьогодні ввечері. Сумна п'єса.

---

<sup>1</sup> Німецька назва чеського міста Храстава.

<sup>2</sup> Німецьке яблучне вино.

<sup>3</sup> Драма австрійського поета та драматурга Франца Грільпацера.

**02 травня 1911 року, Варнсдорф**

***Поштівка до Оттли Кафки***

*[Поштівка: Варнсдорф, перший чеський ресторан  
здорового харчування «Druháčije svratište»]  
[штемпель: Варнсдорф — (прибл. 2.) V. 11]*

Люба Оттло, цього разу я неодмінно щось привезу для тебе — ти ж бо так плакала увечері перед моїм від'їздом.

*Франц*

**29 серпня 1911 року, Флюелен**

***Поштівка до Оттли Кафки***

*[Поштівка: Фірвальдштетське (Люцернське) озеро,  
Аксенитрасе, краєвид на гору Брістен]  
[штемпель: Флюелен — 29. VIII. 11]*

Замкнені горами у Флюелені. Сидимо згорблені, носи майже в меді.

*Франц  
Макс Брод*



**30 серпня 1911 року, Лугано**

***Поштівка до Оттли та Валі Кафок***

*[Поштівка: озеро Лугано, панорама]*

*[Лугано, 30 серпня 1911]*

То ви, замість писати самим, переклали цю роботу на матінку? Але ж так не гарно. — Учора ми були на Фірвальдштетському озері, сьогодні — на озері Лугано, тут ми трохи побудемо — адреса<sup>1</sup> та сама.

Франц  
D<sup>2</sup>Брод

**06 вересня 1911 року, Стреза**

***Поштівка до Оттли Кафки***

*[Поштівка: Стреза, озеро Маджоре]*

*[штемпель: Стреза — 6. 9. 11]*

Оттло, неодмінно напиши мені про все докладно. З листа любої матінки дізнався, що є новини, а їхні подробиці мене вельми цікавлять. За це слатиму тобі гарні поштівки

Франц К.  
Макс Брод

---

<sup>1</sup> В Лугано Кафка і Брод мешкали в готелі «Бельведер».

<sup>2</sup> Можливо, помилково вказана літера D. Почерк належить Максиму Броду.

---

1904, Прага

*Лист до Макса Брода*

Дорогий Макс,

оскільки вчора я не був у коледжі, мені здалося, що потрібно написати тобі, щоб пояснити, чому я не пішов з вами на маскарадний бал, хоча, можливо, й обіцяв це зробити. Вибач, я хотів отримати задоволення, запросивши тебе та Пржибрама<sup>1</sup> на спільний вечір, оскільки подумав, що це буде гарна компанія, коли ти, змушений моментом, будеш робити влучні зауваження — як ти це вмієш — а він з його розумного погляду, який у нього є на все, окрім мистецтва, буде висловлювати доречне протиставлення.

Проте, коли я задумався, то забув про твою компанію, ту маленьку компанію, в якій ти був. На перший погляд незнайомця, вона не представляє тебе у вигідному світлі. Тому що вона частково залежить від тебе, а частково не залежить. Наскільки вона залежить, вона оточує тебе як чутливий гірський регіон із підготовленим ехо. Це збиває слухача з пантелику. Поки його очі хочуть зосередитись на предметі перед собою, його спина буде побита. Насолода від обох невелика, особливо якщо слухач зовсім не є спритним.

---

<sup>1</sup> Евальд Пржибрам — однокласник і друг Франца, про якого кілька разів згадувалося в листах. Його рисами наділений персонаж оповідання Кафки «Опис однієї боротьби».

Але якщо усе є незалежним, то це завдає тобі ще більшої шкоди, тому що воно спотворює тебе, через що ти опиняєшся не в тому місці, тебе спростовують відносно до слухача, і яка тоді користь від прекрасного моменту, коли друзі такі послідовні. Дружній натовп допомагає лише під час революцій, коли всі вони здаються одночасними й простими, але якщо під розсіяним світлом за столом відбуваються невелика змова, то вони їх зірвуть. Це наче ти хочеш використати для моменту свою декорацію «Ранковий пейзаж» і встановити її як тло, але твої друзі вважають, що для цієї години більш відповідною є «Вовча ущелина», і вони ставлять «Вовчу ущелину» поряд з тобою в якості бокових завіс. Звичайно, обидві декорації намальовані тобою, і кожен глядач може це бачити, але раптом бентежні тіні з'являються на лузі ранкового пейзажу та огидні птахи починають літати над полем.

Я вважаю, що так і відбувається. У тебе це трапляється рідко, але час від часу (хоча я ще не зовсім це розумію) ти кажеш: «У Флобера важливі ідеї про факти, знаєш, без дурниць». Проте в якому б негарному світлі я б тебе представив, якби використав би це наступним чином. Ти кажеш: «Який гарний Вертер». А я кажу: «Якщо говорити відверто, то в ньому є багато дурниць». Це смішне й незручне зауваження, але я є твоїм другом, поки я це говорю, і не хочу тобі нашкодити, я просто хочу виразити слухачеві твою загальну думку про такі речі. Адже часто це і є ознакою дружби, коли ти вирішуєш не домислювати до кінця, що стоїть за висловлюваннями друга. Тим часом слухач стає сумним та втомленим. Я це написав, оскільки мені буде сумніше, якщо ти не пробачиш мені того, що я не провів з тобою вечір, аніж якщо ти не пробачиш мені цього листа.

З найкращими побажаннями,

*Твій Франц К.*

Чекай, не відкладай ще цього листа, я перечитав його і бачу, що він незрозумілий. Я хотів написати: що для тебе є нечуваним щастям, а саме дозволити собі бути необережним у втомлений час, щоб одностудець самостійно довів тебе туди, куди прагнув, не зробивши й кроку з твоєю допомогою, саме це й проявляє тебе у такій ситуації — я так думав у випадку з П. — проте не зовсім таким, яким би мені хотілося.

На сьогодні цього досить.

**28 серпня 1904 року, Прага**

*Лист до Макса Брода*

*[Прага, 28-08-1904, неділя]*

Так легко посміхатися на початку літа. Серце жваво гупає у грудях, хода віддає легкістю і з нетерпінням чекаєш майбутнього життя. Чекаєш східних чудес, проте потім відмовляєшся від них комічним поклоном і нечіткою мовою, що робить цю гру такою звичною і хвилюючою. Сидиш собі на безладно заправленому ліжку і дивишся на годинник. Він показує пізній ранок. Але ми вже малюємо в уяві вечір за допомогою приглушених фарб та далеких краєвидів, які розширюються. І ми потираємо руки від радості, коли наша тінь стає увечері такою довгою та гарною. Ми прикрашаємо себе внутрішньою надією, що прикраси стануть нашою сутністю. І коли нас запитують про наше передбачуване життя, навесні ми звикаємо відповідати розтягнутим жестом руки, яка одразу опускається, наче це був такий зайвий, смішний жест про очевидні речі.

І якби ми були б повністю розчаровані, це було б для нас сумно, але, у відповідь на нашу щоденну молитву, послідовність нашого життя може бути милостиво збережена відповідно до його постійного вигляду. Але ми не розчаровані, адже ця пора року, яка має лише кінець, але не початок, викликає у нас стан, який є настільки дивним і природним для нас, що може нас вбити. Нас буквально несе повітря, що дме, як йому заманеться, а ми не без жартів хапаємося за голову під час вітру чи намагаємось заспокоїтись сказаними вголос словами, схопившись тонкими кінчиками пальців за коліна. Хоча в інших випадках ми до певної міри досить ввічливо не бажаємо з'ясувати про нас самих нічого чіткого, це відбувається зараз, і ми шукаємо цього із певною слабкістю, правда, у тій манері, в якій ми для розваги робимо вигляд, що намагаємось зловити маленьких дітей, які повільно спотикаються перед нами. Ми нишпоримо у темряві, мов кроти, і виходимо із засипаних піщаних склепінь, почорнілі та з оксамитовою шерстю, а наші бідні почервонілі ноги витягаємо вперед для жалошів.

Під час прогулянки мій пес спіймав крота, який намагався перетнути вулицю. Він продовжував стрибати на нього, а потім знову відпускав, бо він ще молодий і лякливий. Спочатку це мене потішило, зокрема збудження крота, який відчайдушно і марно намагався вирити нірку у твердому ґрунті вулиці. Проте раптом, коли пес знову вдарив його витягнутою лапою, він закричав. Він кричав так: Кс, ксс. І тоді мені здалося... — ні, мені нічого не здалося. Щось сталося з моєю головою, бо в той день у мене голова була такою важкою, що я ввечері з подивом помітив, що підборіддя вросло мені в груди. Але наступного дня я вже гарно підняв свою голову. А ще наступного дня одна дівчина одягла білу сукню і закохалася у мене. Проте вона була дуже нещаслива, через те, що я не зміг її втішити, оскільки це така складна річ. Ще одного дня, після

короткого післяобіднього сну, коли я розплющив очі, не зовсім впевнений у своєму житті, я почув, як мама запитала звичайним тоном з балкона: «Що ви робите?» Одна жінка відповіла їй з саду: «У мене перекус на траві»<sup>1</sup>. Я був вражений тою твердістю, з якою люди проживають своє життя. А ще одного дня я зрадів від напруженого болю, викликаного хвилюванням, того дня, коли було хмарно. Потім був тьмяний тиждень чи два, чи навіть більше. А потім я закохався в жінку. Потім в пабі були танці, але я туди не ходив. Тоді мені було сумно, і я відчував себе дуже дурним, так що я натрапив на польові дороги, які тут є дуже крутими. Потім одного дня я прочитав цей уривок у щоденниках Байрона<sup>2</sup> (я пишу його довільно, бо книга вже запакована): «Я вже тиждень не виходжу з дому. Вже три дні я боксую по чотири години на день зі своїм майстром з фехтування у бібліотеці з відкритими вікнами, щоб заспокоїти свій розум».

А потім, а потім літо закінчилось, і я відчуваю, що стає холодно, що пора відповідати на літні листи, що моя ручка трохи зісковзнула, і тому я можу її відкласти.

*Твій Франц К.*

---

<sup>1</sup> Цей уривок можна знайти — з майже однаковим формулюванням — в оповіданні Кафки «Опис однієї боротьби».]

<sup>2</sup> Щоденники англійського поета Джорджа Байрона (1788—1824).

## ЗМІСТ

Листи до Оттли Кафки .....	3
Листи до Макса Брода .....	159